

<https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=58021774100>

DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10\(183\).37](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10(183).37)
УДК. 373:796]-051:343.121.4

Проскуров Є.М.
кандидат педагогічних наук, вчитель фізичної культури, Харківський ліцей №14, Харків
<http://orcid.org/0000-0002-4428-1743>
Камаєв О.І.
доктор педагогічних наук, професор, Харківська державна академія фізичної культури, Харків
<http://orcid.org/0000-0003-4358-888X>

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФАХОВО-КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

В статті розглядається існуюча проблема необхідності правового захисту для обов'язкових працівників практичної ланки галузі фізичного виховання. До даної категорії працівників належать вчителі фізичної культури загальноосвітніх шкіл державної форми власності, оскільки у Законі про фізичну культуру і спорт, статті 26 (Фізична культура у сфері освіти), відзначено що проведення занять вказаної категорії працівників є обов'язковими, а це означає що автоматично дані працівники несуть фахово кримінальну відповідальність за статтею 137 КК України «Неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей», тобто це стосується випадків різного виду тяжкості незалежно від обставин виникнення. Для шляхів усунення даної проблеми обрано залучити галузь для співпраці з органами юстиції стосовно забезпечення надійного правового захисту своїх працівників оскільки згідно статті 54 Закону про освіту розділ 6, де говориться, що учасники освітнього процесу мають права на безпечні і нешкідливі умови праці. А це означає що їх освітня галузь до якої вони належать має повне право забезпечити сучасний стовідсотковий правовий захист для своїх працівників стосовно їх професійної діяльності, який заборонить слідству розпочинати кримінальні справи, використовуючи професійні дії вчителів і викладачів (засоби, методи, прийоми, заохочення та інше) в якості речового доказу для звинувачення, незалежно від тяжкості обставин і наслідку.

Ключові слова: фахово кримінальна відповідальність, обов'язковий працівник, фахово професійний ризик, правовий захист.

Evgeny Proskurov, Oleh Kamaev. Pedagogical aspects of professional criminal liability of physical education teachers. The article considers the existing problem of the need for legal protection for mandatory workers in the field of physical education. This category of employees includes physical education teachers of state-owned secondary schools, since the Law on Physical Education and Sports, Article 26 (Physical Education in the Sphere of Education), states that classes for this category of employees are mandatory, which means that automatically these employees are professionally criminally responsible under Article 137 of the Criminal Code of Ukraine "Improper performance of duties regarding the protection of the life and health of children", i.e. this applies to cases of various severity regardless of the circumstances of their occurrence, if only the investigation establishes that this teacher conducted classes with this injured student. In the course of the research, a pedagogical analysis of laws was carried out with the aim of identifying articles or provisions that belong to the legislative and legal protection of the professional risk of physical education workers. The existing safety instructions were consistently reviewed in order to find alternative actions for the justification of this category of workers, at the same time an analysis of the directions of legal safety protection of the existing professional risk offered by the main book of the field of theory and methods of physical education was carried out. Based on the data of the conducted questionnaire, the common factors of professional risk of physical culture teachers were established. The following steps have been chosen as ways to eliminate this problem: to involve the industry in cooperation with the justice authorities regarding the provision of reliable legal protection for its employees, since according to Article 54 of the Law on Education, Section 6, participants in the educational process, which talks about the rights and obligations of pedagogical, scientific-pedagogical and scientific employees and other persons involved in the educational process, that they have the right to safe and harmless working conditions. And this means that their educational branch, to which they belong, has the full right to provide modern one hundred percent legal protection for its employees in relation to their professional activities, which will prohibit the investigation from starting criminal cases using the professional actions of teachers and lecturers (means, methods, techniques, incentives, etc.) as material evidence for the accusation, regardless of the gravity of the circumstances and the consequence.

Keywords: professional criminal responsibility, mandatory employee, professional risk, legal protection

Постановка проблеми. Необхідність правового захисту потрібного працівникам практичної ланки галузі фізичного виховання виникла ще наприкінці минулого століття, коли швидко розпочали ускладнюватись розумові предмети сприяючи збільшеному прояву важких клінічних станів серед школярів.

Справа в тому що за законом важкий клінічний стан який стався після фізичного перевантаження, як наслідок має кримінальну відповідальність для вчителя фізичної культури, важкий клінічний стан що стався після розумового перевантаження не притягає до кримінальної відповідальності вчителів з розумових предметів. Водночас встановити істину причину даного клінічного стану за термін навчальної доби, який міг статися від фізичного, або розумового перевантаження поки що не можливо.

Однак незважаючи на факт неможливості встановити істину, це привело до посилення фахово кримінальної відповідальності тільки для вчителів фізичної культури, які вже і до того відповідали у кримінальному порядку за отримані травми після невдалого виконання фізичних вправ.

Таким чином дана тенденція не тільки додала відповідальності, а ще і довела наявність існування фахово професійного ризику у даній категорії працівників.

Аналіз літературних джерел. Відзначаючи ступінь вивченості основних літературних джерел наукового знання, було встановлено, що в сучасних умовах, відповідно станом залежності існуючого фахово професійного ризику учителів фізичної культури від кримінальної відповідальності уваги не приділялося. Однак значна кількість наукових праць була присвячена попередженню травмувань учнів та реалізації принципу оздоровчої спрямованості процесу фізичного виховання. (А.О. Жиденко, 2011; О.О. Панасюк, 2016; О. В.Бріжатиї, 2012; І.А. Бріжата, 2010, Ю.С. Бойченко, 2009; І.В.Грубар, 2000; Б.М. Шиян, 2008 і ін.). Забуваючи про те, що залежність від фахово професійного ризику головних осіб даного процесу освітньої діяльності, є першочерговим чинником проблеми, чи зможуть бути втіленими в життя новітні педагогічні технології, або залишаться у спогадах на папері.

У той же час, особливий інтерес представляють спільні роботи, пов'язані з вивченням проявів невизначеності небезпек в процесі фізичного виховання. (С.І.Операйло, А. І. Ільченко, В. М. Єрмолова, Л. І. Іванова 2005; О.В.Гребік 2011, 2012; А.П. Конох 1999, 2000; М.А. Ступницкая, 2001; О.М.Пехота 2003; І.А. Бріжата 2011). Слід відзначити, що серед даних робіт безпосередньому вивченню явища ризику в системі фізичного виховання присвячена не було.

Підбиваючи підсумок аналізу літературних даних, необхідно зробити доповнення, оскільки виявленню зазначеного типу ризику уваги в наукових колах поки що не приділялося то отже не було знайдено і жодної належної статті відповідного закону яка хоча би частково могла захистити, або якоюсь мірою скасувати існуючу фахово кримінальну відповідальність даної категорії працівників.

Мета. Провести педагогічний аналіз законів з метою виявлення статей або положень які належать до законодавчо - правового захисту фахово професійного ризику вчителів фізичної культури.

Відповідно означених працівників розглянути існуючі інструкції по техніки безпеки та обрані напрямки керуючих дій стосовно захисту правової безпеки від існуючого професійного ризику, які пропонує головна книга галузі теорія і методика фізичного виховання.

Завдання.

1. Надати визначення, у чому полягає проблема фахово професійного ризику, та причина її виникнення.
2. Встановити головні чинники фахово професійного ризику вчителів фізичної культури.
3. Визначити шляхи усунення даної проблеми.

Методи й організація дослідження. Аналіз науково – методичної літератури та документальних джерел, норм права, формально – юридичний, порівняльна – правовий, педагогічний аналіз, педагогічне спостереження, анкетування.

Виклад основного матеріалу. На рисунку 1 показана структурно логічна схема фахово кримінальної відповідальності обов'язкового працівника галузі фізичного виховання, яка сталася в наслідок раптово виниклого клінічного стану зі школярем в наслідку загальноосвітнього перенавантаження. За цим фактом було порушено кримінальну справу за статтею 137 кримінального кодексу України «Неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей» [3], яка карається строком позбавлення волі від 3 до 5 років. Однак за винятком вироку покарання для вчителів фізичної культури відбувається на строк від 1 до 3 років, оскільки вчитель фізичної культури це шляхетно посадова особа статус якої підтверджується, законом про освіту[9] і «законом про фізичну культуру і спорт»[10], яка ніколи до цієї миті ще не перебувала під судом і слідством, а також стосовно цього випадку не може розцінюватись слідством як навмисний злочин.

До того ж у даної особи є в наявності добре заповнений, правильно відредагований щорічний журнал по техніки безпеки з усіма належними номерами проведення поточних бесід перед початком нових тем (модулів) кожного семестру. Календарне планування даного вчителя на сто відсотків відповідає чинній програмі фізичного виховання яку обрано державою для проведення занять. Ще дана особа має достатню кількість подяк за сумлінну і наполегливу працю на педагогічній ниві від шкільної та районної адміністрації за розвиток фізичної культури і спорту серед шкільної молоді.

На підставі даних положень, статутів і керівних документів головний строк позбавлення волі значно скасовується але не позбавляється зовсім, як на приклад у шкільних вчителів інших галузей.

Справа в тому, що в навчальних закладах середньої освіти розподіл освітнього навантаження складається з розумового і фізичного, де колосальну більшість складають розумові предмети, які ще в свою чергу розподіляються на технічні та гуманітарні. До фізичного навантаження належить тільки фізична культура.

Таким чином повертаючись до більш докладнішого розгляду знайомого прикладу важкого клінічного стану, який стався у загальноосвітньому навчальному закладі шкільного типу (гімназія або лицей) державної форми власності, ми побачимо, що за його фактом, слідчим відділом клінічної міської лікарні швидкої медичної допомоги було порушено кримінальну справу за статтею 137 КК України [3] з проведенням слідчого дізнання.

Тобто ми повертаємося до цієї головної кримінальної статті про яку йшла розмова раніше вже з метою роз'яснення стосовно того що фігурантами даної справи стали усі вчителі, без винятку, які працювали з цією дитиною. Але у тих вчителів які викладають розумові предмети, незважаючи на те що на своїх уроках вони за повною мірою використовували усі життєво спроможні сили школяра, кримінальну справу було припинено. Поясненням цього є відсутність кримінальної статті яка могла би стати підґрунтям додаткового звинувачення для статті 137 КК України [3].

В таких справах як наша підґрунтям для додаткового звинувачення завжди стають статті за насильство. Існує декілька статей за насильство, є стаття за фізичне насильство, є стаття за економічне насильство, є стаття за психологічне насильство, є стаття за статево сексуальне насильство, яку інколи не відокремлюють від фізичного насильства КК України ст..126 [4], але не існує статті за розумове насильство, через це фігуранти які належать до розумових предметів є недоторканими, оскільки тільки по одній статті за недбалість притягнути до кримінальної відповідальності не можливо.

Таким чином кримінальна справа даних фігурантів перейшла до розряду справи адміністративного покарання де не існує вироку на термін позбавлення волі. Що стосується вчителя фізичної культури, то тут справа приймає зовсім інший

напрямок. По перше, вчитель фізичної культури є фахово кримінально відповідальним за свої дії які би завдання він не вирішував: освітні, виховні, оздоровчі, він однаково залежний від кримінальної відповідальності, а це означає що коли стосовно нього порушується, як зараз, кримінальна справа де він можливо може бути об'єктом порушення, то одразу проти нього виникає дві статті: стаття за недбальство і фізичне насильство, а не одна, як це було у вчителів інших галузей (Рисунок №1).

Так ми бачимо на малюнку, що перша вертикальна стаття зараз це стаття 137[3], але вона небезпідставна як у всіх вчителів розумової ланки оскільки вона базується на підґрунті статті 126 КК України [4] за фізичне насильство яка є фахово кримінальною для всіх фізруків, що працюють у навчальних закладах державної форми власності, тобто обов'язкових працівників.

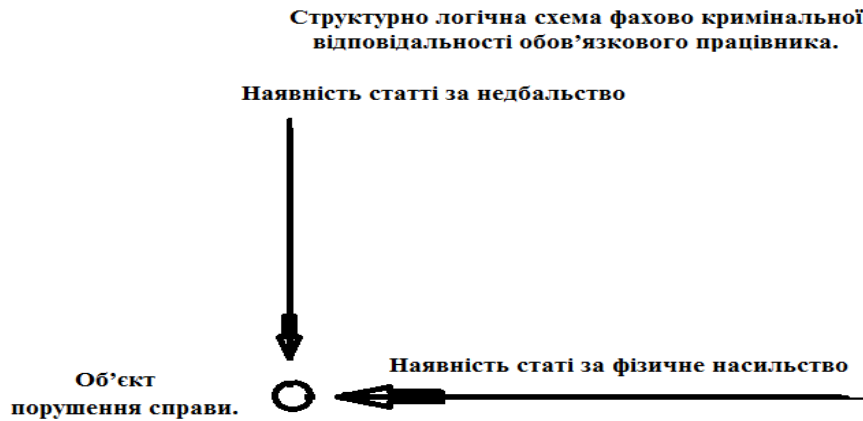

Рис. 1. Схема фахово кримінальної відповідальності.

Оскільки за законом вчитель фізичної культури є обов'язковим працівником і тільки на ньому зосереджено вся відповідальність, то слідству вкрай неможливо довести що вчитель на своєму занятті не передозував фізичного навантаження, яке в свою чергу привело до важкого клінічного стану. У слідства існує дуже невеличка кількість дій яка встановлює кримінальну причетність даного працівника до справи. Слідство рухається тільки за двома критеріями встановлення злочину: перший учень працював на уроці і виконував фізичні вправи, другий учень не виконував фізичних вправ. За першим критерієм слідства вчителя визнається винним у клінічному стані школяра, оскільки доведено його причетність до кримінальної відповідальності по двом статтям (рис 1), за другим критерієм звинувачення повністю скасовується, оскільки стає відсутнім склад злочину.

Ми підкреслюємо, що це суть то вузькі юридичні дії якими обмежене слідство в наслідок бездіяльності галузі фізичного виховання, яка не надає юстиції допомоги по вирішенню питань забезпечення захисту своїх працівників. Кожна з галузей держави пильно піклується про правовий захист своїх працівників, галузь фізичного виховання залишає своїх працівників на довільно.

Існує безліч старих інструкцій з техніки безпеки, ще з радянських часів які поспіль передрукуються на українську мову і окрім допоміжного звинувачення у бік вчителя більш нічого не надають слідству. Як приклад ми звертаємося до посадової інструкції № 12 для вчителя фізичної культури [11], що була розроблена на основі тарифно-кваліфікаційної характеристики виховуюча норми Закону України «Про освіту», Закону України «Про загальну середню освіту», Закону України «Про охорону

праці», а також Концепції Нової української школи залучаючи інші нормативно-правові акти України, пов'язані з рекомендаціями для організації служби охорони праці та безпеки життєдіяльності, які одночасно є установчими документами для багатьох інстанцій. Далі цитуємо:

4.1.У визначеному законодавством України порядку вчитель фізичної культури несе відповідальність за: - життя і здоров'я учнів під час освітнього процесу; - порушення прав і свобод учнів.

4.6. Правопорушення, скоєні в процесі здійснення своєї діяльності, в межах визначених чинним адміністративним, кримінальним та цивільним законодавством України.

4.7. Використання, в тому числі одноразове, методів виховання, пов'язаних із фізичним і/або психічним насиллям над особистістю учня, а також скоєння іншого аморального вчинку – у межах, визначених чинним адміністративним, кримінальним та цивільним законодавством України.

4.9. За дотримання правил і норм техніки безпеки, охорони життя і здоров'я учнів.

Але не в жодному вище згаданому пункті інструкції, а також існуючій настанові, законі або рекомендації, навіть і на півслова не говориться про гарантії правового захисту фахово професійного ризику вчителя фізичної культури, який би зміг протидіяти вище вказаним і конкретно діючим пунктам відповідальності, які інкримінують даним працівникам у вигляді звинувачень не зважаючи на умови і обставини праці.

Однак незважаючи на ці пасивно бездіяльні дії з боку галузі фізичного виховання, державою в цьому напрямку передбачені благородні кроки, у статті 54 Закону про освіту[9] «розділ 6 учасники освітнього процесу» говориться

про права та обов'язки педагогічних, науково-педагогічних і наукових працівників та інших осіб, які залучаються до освітнього процесу, що вони мають права на безпечні і нешкідливі умови праці.

А це означає що їх освітня галузь до якої вони належать має повне право забезпечити сучасний стовідсотковий правовий захист для своїх працівників стосовно їх професійної діяльності, в нашому випадку отриманий правовий захист повинен заборонити слідству розпочинати кримінальні справи, використовуючи професійні дії вчителів і викладачів (засоби, методи, прийоми, заохочення та інше) в якості речового доказу для звинувачення, незалежно від тяжкості обставин і наслідку.

Але до чого тут інструкції та марні мрії на пошук порятунку, коли в головній книзі галузі, тобто у теорії та методикі фізичного виховання і спорту (ТМФВ), окрім підтвердження провини, більш нічого не існує. Цитуємо: проте фізичні вправи, якщо вони застосовуються без урахування закономірностей фізичного виховання, можуть дати негативний ефект, завдати шкоди. Тому педагог повинен знати і враховувати вплив фізичних вправ у конкретних умовах, маючи на увазі, що організм людини – це єдине ціле і будь-який рух викликає діяльність багатьох його органів і систем та впливає на нього загально та цілісно [6].

Відверто кажучи слідство зовсім не цікавлять самі закономірності, які досконало описуються на багатьох сторінках цієї книги, їх цікавить зовсім інший факт існує лі в даній книзі хоча б якийсь собі засіб доказу що довів би урахування вчителем закономірностей фізичного виховання і цим допоміг би припинити кримінальну справу, коли не існує то тоді слідство бачать тільки одне підтвердження звинуваченню.

Перед тим як розпочати слідство, слідча група ретельно вивчає всю існуючу документацію, притому дана робота стосується не тільки керівних настанов, шкільних програм, інструкцій, календарного планування, це все потім. З початку треба виявити що пропонує в наступному плані галузь, коли наприклад немає галузевого втручання в бік правового захисту свого працівника, то тоді навряд чи не існує якогось виправдання його професійних дій в чинній головній книзі галузі, а усі інші документи потім буде послідовно прив'язано у вигляді слідчого ланцюга який остаточно виведе на покарання працівника, або скасування звинувачень. Але слідство цього поки що не знає, воно вивчає головну книгу галузі - теорію і методику фізичного виховання.

Цитуємо: найбільш загальним фактором, який обумовлює раціональний вплив фізичних вправ, є педагогічно правильне керівництво заняттям, доцільність методики навчання і виховання [6]. Знов слідству незрозуміло, де знайти підтвердження раціонального впливу фізичних вправ, коли дитина лежить у реанімаційному відділенні клінічної лікарні з діагнозом «загальноосвітнє перенавантаження», тобто дитячий інсульт де усі вчителі школи достатньо приклали до цього інсульту зусиль, а стаття по кримінальному звинуваченню є тільки у фізрука.

І в даних умовах хто і як допоможе довести слідству, що на уроці було проведено педагогічно правильне керівництво заняттям, доцільність методики навчання і виховання, що надасть змогу скасувати звинувачення. А як на далі так і ще виразніше, цитуємо: значну роль відіграють особливості самих фізичних вправ, тобто їхня складність, новизна, емоційність, спрямованість, техніка, величина навантаження та ін. [6].

Судячи з цього як зрозуміти слідству, які вправи виконувала дитина на занятті, коли у фізичному вихованні вправ більш ніж зірок на небі і які з них шкідливі, а які ні встановити слідству неможливо тому що сама галузь фізичного виховання роз'яснень не залишила. Інша річ, медична галузь, вона надає чітку орієнтацію стосовно прийому медичних інгредієнтів для школярів, а тоді стосовно цього слідство може викликати під присягу фахівця даної галузі, який підтвердить правильність застосування.

Галузь фізичного виховання ні якої орієнтації не надає, і через це слідство примушено діяти своїми засобами встановлення істини. А вони як ми казали раніше дуже прості (тобто виконував фізичні вправи учень на уроці або ні), шляхом дізнання через школярів за присутністю класного керівника встановлюється факт виконання фізичних вправ на уроці даним школярем. Але коли буде виявлено, що даний учень сидів на лаві і бавився своїм телефоном, тобто не виконував ні яких фізичних вправ, то справу припиняють, тому що немає складу злочину, фігурант красива зіскочив з гачка. Один зі старих вчителів фізичної культури добре пожартував з цього питання повідомивши учням: «Діти ви прийшли на урок фізичної культури, то не яких рухів!».

І по суті це правильно, бо нас судять за виконання освітніх завдань які складаються з фізичних вправ, а слідству зовсім незрозуміло які з цих вправ є оздоровчі, які виховні, або освітні, слідство знає, що фізичні вправи можуть нанести шкоду організму, а цього досить щоб розпочати судову справу. Однак ні хто ні в жодному з керівних документів не забороняє нам використовувати фізичні вправи на своїх уроках, навпаки всіляко додатково підбурюють на їх щоденне виконання навіть на уроках сучасного розумового навантаження у вигляді фізкультурних пауз, хвилинок, а ще і рухливих ігор за час великих перерв, але усе це проходить з суворими нагадуваннями нашої провини про всяк випадок.

В томі першому (ТМФВ), главі другої, яка має назву «фізичне виховання як соціальне явище», автори визначають правові та етичні аспекти фізичного виховання як педагогічного процесу, нас в даному випадку як і слідчі органи цікавлять тільки правові. Цитуємо: у процесі фізичного виховання одна думуюча особистість (викладач) управляє іншою думуючою особистістю — тим, хто займається. Управління може здійснюватися тільки зі згоди того, ким управляють, при повному розумінні ним мети та вартості (витрати часу, енергії) її досягнення [6].

В нашій державі існує два види працівників галузі фізичного виховання і спорту, до першого належать працівники заняття і уроки яких зазначені як обов'язкові в законі про фізичну культуру і спорт, до означених працівників належать: вчителі фізичної культури і викладачі фізичного виховання державної форми власності. Другий вид складають: тренери дитячих спортивних шкіл державної і приватної форми власності, а також викладачі фізичного виховання і вчителі фізичної культури шкіл і вузів приватної форми власності. Що торкається першого виду працівників то вже докладно доведено, що вони ніколи не мали і не мають досі ні якої юридичної підтримки стосовно захисту свого професійного

ризик, і слідчим незрозуміло як обов'язковий працівник може здійснювати управління «тільки зі згоди того ким управляють».

Другий вид працівників не потребує юридичного захисту тому що до необов'язкових працівників не можна застосовувати обов'язкової відповідальності, однак в теорії і методики фізичного виховання і на їх рахунок є звинувачення, цитуємо: викладач несе моральну, професійну і карну відповідальність за фізичне та духовне здоров'я того, хто займається, [6] але, як ми казали, це висловлювання не має юридичної сили для підстав звинувачення необов'язкового працівника, хоча про вказаних працівників так саме не попіклувалась галузь, зате попіклувалась доля.

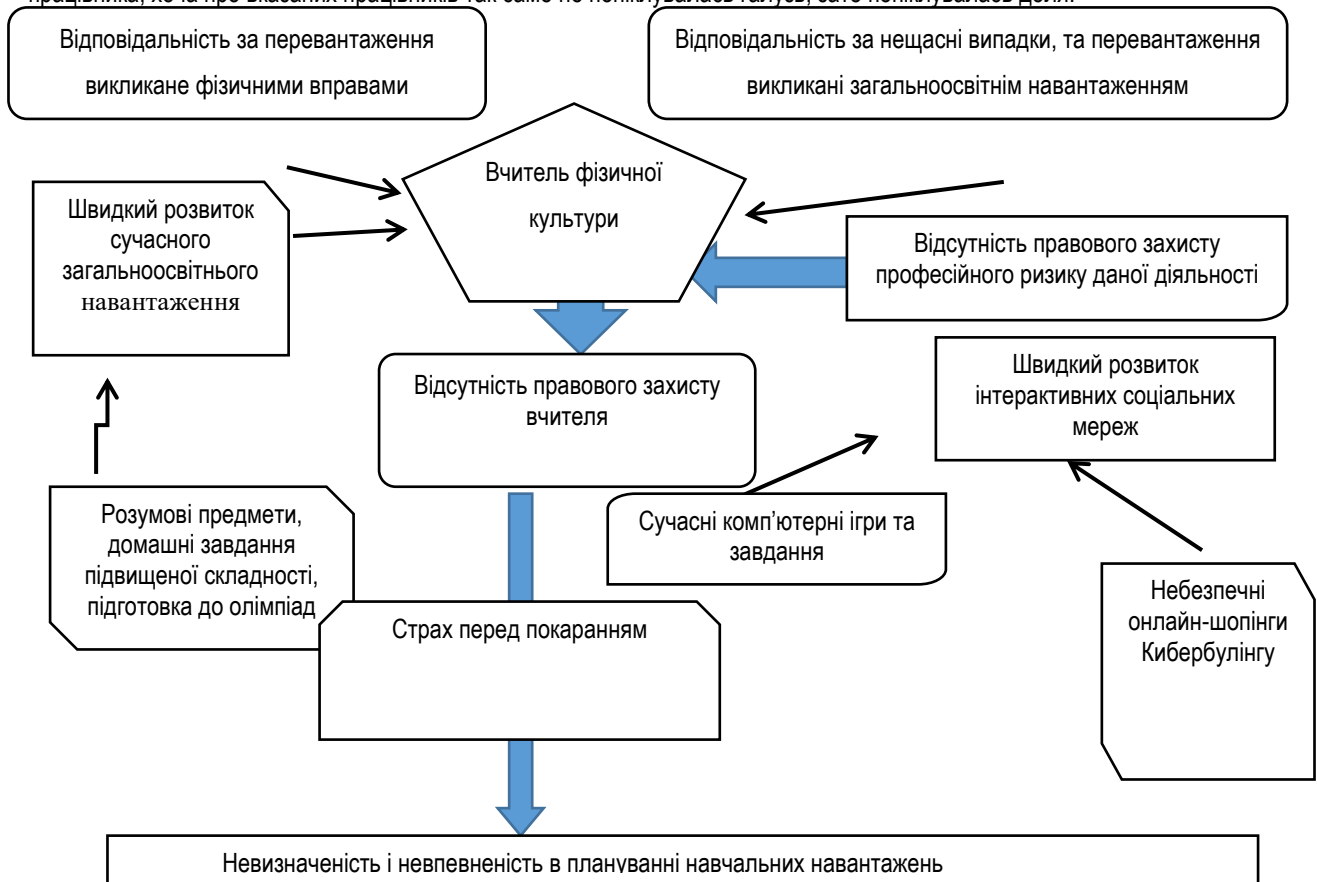

Рис. 2 Структурно логічна схема фахово кримінальної відповідальності обов'язкового працівника галузі фізичного виховання

В цієї статті ми розглядаємо особисте питання можливої карної відповідальності обов'язкового працівника галузі фізичного виховання, на прикладі вчителя фізичної культури, по причині загальноосвітнього навантаження в процесі навчальних занять за річний термін. Педагогічне спостереження і анонімне анкетування допомогли встановити основні чинники фахово кримінальної відповідальності даного обов'язкового працівника, які відображено в структурно логічній схемі (Рисунок 2).

По центру структурно логічної схеми знаходиться вчитель фізичної культури, якого зліва і права оточують різноманітні чинники, які не тільки заважають йому працювати, а що саме головне доводять до кримінальної відповідальності, коли він не ухиляється, а чесно виконує свої обов'язки. З ліва ми бачимо низку головних чинників шкоди дитячому здоров'ю, до них належать швидке зростання сучасного загальноосвітнього навантаження по усім розумовим предметам. Уся справа в тому що в середній і старшій школі кожен з вчителів окрім зручного налаштування розумових навантажень стосовно свого навчального напрямку більш нікого не помічає і це правильно оскільки він відповідає за знання свого предмета, які зараз для школярів, на відлік від минулих років досягаються в процесі важких щоденних розумових навантажень, а в більшості випадків вказане навантаження коштує учням здоров'я.

За думкою вчених, охорони праці та гігієни навчання, розумова праця не має чітких меж між напруженням організму під час роботи і переходом у фазу відновлення сил. Втома при розумовій праці виявляється в нервовому напруженні, нервове напруження впливає на серцево-судинну систему, збільшуючи артеріальний тиск і частоту пульсу, а також на терморегуляцію організму та емоційні стани. Відновлювальні процеси після розумової праці відбуваються повільніше, ніж після фізичної праці. Неприятливі порушення в організмі часто не ліквідуються повністю, а акумулюються, переходячи в хронічну втому, або перевтому та різні захворювання. Найбільш поширеними захворюваннями розумової праці є неврози, гіпертонії, атеросклерози, виразкові хвороби, інфаркти та інсульти [8].

Деякі діти, не бажаючи відставати від інших, тягнуться щосили, надривають своє здоров'я, не встигають в своїх досягненнях, помічають це і дають різні невротичні реакції[7]. 38% дітей з 12-13 годинною навчальною діяльністю не встигають з деяких навчальних предметів [12].

Така сама тенденція до підвищення навчального навантаження характерна для дітей середнього шкільного віку особливо в інноваційних навчальних закладах таких як ліцеї, гімназії, коледжі [1]. Несприятливий вплив навчання на здоров'я учнів пов'язаний з нездатністю впоратися з навчальним навантаженням [2]. Після вказаної реакції дитячого організму на подразник розумової праці виникає питання, чому досі в УКК України не існує статті «за розумове насильство»? З другого боку ми зовсім не проти того що кожний вчитель розумової ланки перевантажує учнів на своїх заняттях, ми проти того, що нам за це доводиться відповідати, а відповідаємо ми не в адміністративному, а в кримінальному порядку!

Що торкається чинників правої сторони таблиці (рисунка 2) то це такі собі «темні конячки» яких не в якому разі ні кому не вдалося спіймати за хвіст, вони тільки усугубляють становище і додають останньої краплі до важкого клінічного стану. І це дійсно так, оскільки лікарський діагноз ставиться за висновком остаточної шкоди від загальноосвітнього перевантаження, а не кібербулінгу в процесі навчальних занять і приводе він до перевірки причетності головного фігуранта, тобто людини у якої існує фахова кримінальна відповідальність, а нею є вчитель фізичної культури.

Коли слідством буде встановлено, що даний фігурант теж приймав участь в перевантаженні, тобто чесно виконував свої обов'язки а не ухилявся, то його очікує покарання у вигляді позбавлення волі. За результатами анкетування, було встановлено, що страх перед покаранням, про всяк випадок, постійно відчувають 90% вчителів, про це з проблемою невизначеності і невпевненості в плануванні навчальних навантажень стикаються 75%, 25% вчителів фізичної культури наражаючи себе на небезпеку гадають що кримінальна відповідальність їх мине.

Висновки

1. Проблема фахово професійного ризику у вчителів фізичного виховання обумовлена існуванням фахово кримінальної відповідальності, яка робить їх залежними від цієї відповідальності внаслідок відсутності правового захисту. Галузь фізичного виховання повинна співпрацювати з юстицією стосовно звільнення своїх працівників від кримінальних звинувачень які їм висуваються при кожному важкому клінічному випадку в наслідок виконання своїх професійних обов'язків і розцінюється слідством як недбальство і фізичне насильство, а це в свою чергу стає причиною виникнення вказаної проблеми.

2. Головними чинниками фахово професійного ризику вчителів та викладачів галузі фізичного виховання є швидке зростання сучасного загальноосвітнього навантаження розумових предметів, які в купі з інтерактивними технологіями, кібербулінгом, можуть привести до лікарняного ліжка учня, а відповідати буде вчитель фізкультури.

3. Згідно статті 54 Закону про освіту. Розділ 6 учасники освітнього процесу де говориться про права та обов'язки педагогічних, науково-педагогічних і наукових працівників та інших осіб, які залучаються до освітнього процесу, що вони мають права на безпечні і нешкідливі умови праці. В даному випадку це означає що галузь фізичного виховання повинна забезпечити сучасний стовідсотковий правовий захист для своїх працівників стосовно їх професійної діяльності, отриманий захист заборонить слідству розпочинати кримінальні справи, використовуючи професійні дії вчителів і викладачів (засоби, методи, прийоми, заохочення та інше) в якості речового доказу для звинувачення, незалежно від тяжкості обставин і наслідку.

Наступні дослідження буде присвячено проблемі фахово кримінальної відповідальності вчителів фізичної культури за отримані травми на уроку фізичної культури.

Література

1. Гозак С. В. Вплив чинників навчального процесу на показники здоров'я школярів. Довкілля та здоров'я 2012. - №3 (62). – С. 17 – 20.
2. Гребняк М.П., Щудро С.А. Обґрунтування важкості навчальних предметів у старшій школі. / М.П. Гребняк, С.А. Щудро // Довкілля та здоров'я 2008. - № 2.(45) – С 72 – 75.
3. Кримінальний кодекс України. Закон України від 23.09.2010р № 2556-VI. Дата оновлення: 22.11.2018р № 2617-VIII. Відомості Верховної Ради України, 2001, № 25-26, ст.137
4. Кримінальний кодекс України. Закон України від 06.12.2017р № 2227-VIII. Дата оновлення: 23.08.2023р № 3342-IX. Відомості Верховної Ради України, 2001, № 25-26, ст.126
5. Кримінальний кодекс України. Закон України від 22.11.2018р № 2617-VIII. Дата оновлення: 08.11.2023р № 3442-IX. Відомості Верховної Ради України, 2001, № 25-26, ст.367
6. Круцевич Т. Ю. Теорія і методика фізичного виховання [Текст] : підруч. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту : у 2 т. / за ред.: - К. : Олімпійська література, 2012. с. 391.
7. Національний університет цивільного захисту України. Курс лекцій з дисципліни «Основи психогігієни та психопрофілактики» http://univer.nuczu.edu.ua/tmp_metod/1313/Kurs_lekcij_OPtP.pdf
8. Негативний вплив втоми і перевтоми на безпеку праці. «Охорона праці і пожежна безпека» <https://oppb.com.ua/articles/negativnyy-vplyv-vtomy-i-perevtomy-na-bezpeku-praci>
9. Про освіту: Закон України від 18.12.2018 № 2657-VIII Відомості Верховної Ради України, 2017, № 38-39, ст.54
10. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 17.09.2020 № 910-IX Відомості Верховної Ради України, 1994, № 14, ст.26
11. Посадова інструкція № 12 для вчителя фізичної культури. <http://school132.edukit.kiev.ua/>
12. Проскуров Є.М. Формування соматичного здоров'я і розумової працездатності у школярів 5-6 класів на уроках фізичної культури: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02. Київ, 2020. 20с,

Reference

1. Gozak S. V. Processus scholasticus in indicibus sanitatis scholasticorum filiorum. N. 3 (62). P. XVII — XX.
2. Hrebnyak M.P., Shchudro S.A. Iustificatio difficultatis academicorum in alta schola. / M.P. Grebnyak, S.A. Shchudro // Environment et sanitas MMVIII. - N. 2. (45) - P 72 - 75.
3. Codex criminalis Ucrainae. Lex Ucrainae data est die 23 Septembris, anno 2010. N. 2556-VI. Date of update: 22.11.2018 No. 2617-VIII. Nomenclator Verkhovna Rada Ucrainae, 2001, No. 25-26, Articulus 137
4. Codex criminalis Ucrainae. Lex Ucrainae ex lege Ucrainae data 06.12.2017 N. 2227-VIII. Date of update: 08/23/2023 No. 3342-IX. Nomenclator Verkhovna Rada Ucrainae, 2001, No. 25-26, Articulus 126
5. Codex criminalis Ucrainae. Lex Ucrainae ex lege Ucrainae data die 22 mensis Novembris anno MMXVIII N. 2617-VIII. Date of update: 08.11.2023 No. 3442-IX. Nomenclator Verkhovna Rada Ucrainae, 2001, No. 25-26, Articulus 367
6. Krutsevich T. Yu. pro alumni altior educatione claudendo corporalis de educatione et ludis: in 2 voluminibus / edited by: - K.: Olympiae litterae, 2012, p. CCCXCI.
7. Universitas nationalis civilis Ucrainae defensionis. Cursus praelectionum de disciplina "Fundamenta psychohygiene et psychoprophylaxis" http://univer.nuczu.edu.ua/tmp_metod/1313/Kurs_lekcij_OPtP.pdf
8. Negative ictum lassitudine et overfatigatione in occupational salute. "Salus et ignis occupational salus" <https://oppb.com.ua/articles/negatyvnyy-vplyv-vtomy-i-perevtomy-na-bezpeku-praci>
9. De educatione: Lex Ucrainae data 18.12.2018 N. 2657-VIII Bulletin Verkhovna Rada Ucrainae, 2017, No. 38-39, 54. Articulus.
10. De cultura corporis et ludis: Lex Ucrainae data 17 Septembris 2020 No. 910-IX Bulletin Verkhovna Rada Ucrainae, 1994, No.
11. Job descriptio N. 12 ad physicam educationem doctoris. <http://school132.edukit.kiev.ua/>
12. Proskurov E.M. Institutio sanitatis somaticae et capacitatis mentalis in 5th-6 gradu infantum in lectionibus educationis physicae: auctoris abstracti. thesis ad scientias obtinendas. candidatus gradus ped. Scientiarum: spec. 13.00.00. Kyiv, 2020. 20с;

DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10\(183\).38](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10(183).38)
УДК: 796.2.071.5

Радченко Юрій

Національний університет фізичного виховання і спорту України кандидат наук з фізичної культури і спорту доцент кафедри єдиноборств та силових видів спорту
Національний університет фізичної культури і спорту України
ORCID ID: 0000-0002-8819-3104

Крутов Василь

Глобальна спілка вчених за мир: Ферфілд, Айова, США
0000-0003-0972-4200

Костюченко Василь

Національний університет фізичного виховання і спорту України
orcid.org/0000-0001-5562-760X

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КИДКІВ В РОЗДІЛІ ДЕМОНСТРАЦІЯ ПРИКЛАДНОЇ ТЕХНІКИ РУКОПАШНОГО БОЮ

Актуальність. Характерною особливістю рукопашного бою є розділ демонстрація прикладної техніки, який повністю відповідає специфіці рішення оперативно-службових завдань без застосування та із застосуванням зброї представниками різних військових та правоохоронних структур. Відомо, що в певних видах спортивних єдиноборств кидок є засобом досягнення переваги над суперником, тому ці технічні елементи часто застосовуються для вирішення змагальних або оперативно-службових завдань. Спортсмени з рукопашного бою під час змагальної діяльності, а також правоохоронці під час виконання оперативно-службових завдань досить часто застосовують техніку кидків. Але, незважаючи на схожість технічного виконання, застосування техніки кидків у прикладному розділі рукопашного бою має свої особливості. Зрозуміло, що особливості рукопашного бою вимагають нових підходів до побудови тренувального процесу прикладного напрямку, які відрізняються від класичних видів спортивних єдиноборств.

Мета статті полягає у визначенні важливості та особливостей застосування кидків в розділі демонстрація прикладної техніки рукопашного бою.

Методи. Теоретичний аналіз і узагальнення спеціальної науково-методичної літератури, педагогічні спостереження, бесіди, опитування та анкетування тренерів, узагальнення передового досвіду фахівців.

Результати дослідження. Змагальна діяльність з прикладного розділу рукопашного бою повністю відповідає специфіці рішення оперативно-службових завдань без застосування та із застосуванням зброї представниками різних силових структур. Кидкова техніка є одним з головних інструментів вирішення змагального завдання. Застосування техніки кидків залежить від виду нападу і має свої особливості та закономірності щодо ефективного виконання. Найбільш універсальною кидковою дією, яку можна застосовувати від різних видів нападу є кидок задня підніжка. В окремих видах загроз: ножем або пістолетом - застосування техніки кидків є недоцільним. Захоплення та охоплення створюють умови для застосування великої кількості варіантів різноманітних кидків, які у більшості виконуються за допомогою тулуба. **Висновки.** Встановлено, що у рукопашному бою кидки є вагомою складовою технічного арсеналу